

Els articles de vint anys de la Revista Tradumàtica

Pilar Cid Leal
Pilar Sánchez-Gijón

Pilar Cid Leal
Sots-directora de la Revista Tradumàtica
Universitat Autònoma de Barcelona;
pilar.cid@uab.cat;
ORCID: [0000-0001-9820-7541](https://orcid.org/0000-0001-9820-7541)

Pilar Sánchez-Gijón
Directora de la Revista Tradumàtica
Universitat Autònoma de Barcelona;
pilar.sanchez.gijon@uab.cat;
ORCID: [0000-0001-5919-4629](https://orcid.org/0000-0001-5919-4629)

#tradumatica20_Q2

Aquell article que vas publicar a la Revista Tradumàtica, de què parlava? Com ha canviat el tema en els darrers anys?

That paper that you published to Revista Tradumàtica, what topic did it deal with? How has the field changed since then?

Aquel artículo que publicaste en la Revista Tradumàtica ¿de qué hablaba? ¿Cómo ha cambiado ese tema en los últimos años?

[EN](#) / [CA](#) / [ES](#)

Resum

L'article repassa els temes sobre els quals ha publicat la Revista Tradumàtica des del número 0 (2001) fins al 19 (2021). Es recullen els testimonis de diversos autors que van escriure en els diferents números i que valoren com ha canviat la disciplina, la indústria de la traducció i els perfils professionals, alhora que reflexionen sobre la seva evolució i els reptes de futur.

Paraules clau: tecnologies de la traducció; tecnologies de la interpretació; traducció automàtica; traducció automàtica neuronal; localització; indústria de la traducció; documentació; terminologia; postedició; formació en traducció i interpretació; recerca en traducció i interpretació

Abstract

This article reviews the topics published in *Revista Tradumàtica* from first issue 0 in 2001 until issue 19 in 2021. It gathers the testimonies of various authors who contributed to the different issues, changes in translation, the translation industry and professional profiles, while reflecting on this evolution and futures challenges.

Keywords: translation technologies; interpreting technologies; machine translation; neural machine translation; localisation; translation industry; documentation; terminology; post-edition; translation and interpreting training; research in translation and interpreting.

Resumen

El artículo repasa los temas sobre los que ha publicado la *Revista Tradumàtica* desde el número 0 (2001) hasta el 19 (2021). Se recogen los testimonios de varios autores que escribieron en los distintos números y que valoran como ha cambiado la disciplina, la industria de la traducción y los perfiles profesionales, a la vez que reflexionan sobre su evolución y los retos de futuro.

Palabras clave: tecnologías de la traducción; tecnologías de la interpretación; traducción automática; traducción automática neuronal; localización; industria de la traducción; documentación; terminología; posesición; formación en traducción e interpretación; investigación en traducción e interpretación.

El 2001 va aparèixer el primer número de la *Revista Tradumàtica*: publicació en línia oberta i gratuïta; interuniversitària (UAB, UVIC i UPF); de periodicitat anual; amb un sistema d'avaluació per experts; amb el compromís de mantenir una conducta ètica en la seva política de publicació; oberta al món acadèmic i al món professional, i amb un clar esperit d'internacionalització.

En aquells moments poc imaginàvem que arribaríem a celebrar l'actual aniversari. Al llarg de dues dècades el món de la traducció ha canviat molt, i les persones que han col·laborat en algun moment en la vida de la revista, també. No obstant, s'han mantingut els principis fundacionals i podem constatar que, al llarg d'aquests anys, el grau d'acceptació i atenció del públic interessat en les tecnologies de la traducció sempre ha estat molt elevat. D'igual manera, han crescut de forma constant les citacions i la revista apareix a nombrosos índexs i bases de dades bibliogràfiques que mesuren l'impacte d'aquesta i dels seus articles

En el procés de creixement, l'any 2011 significà un moment molt important per a la revista, perquè es va passar del format html a OJS. Això va suposar l'automatització del procés editorial; l'augment de la capacitat de resposta immediata del sistema per atendre determinades demandes; disposar de potents eines de lectura; millorar el control del procés per part de tots els agents implicats; crear una comunitat d'usuaris (lectors, autors, editors), a més de facilitar la integració en la plataforma de revistes de la UAB i, tot plegat, la millora del posicionament global de la revista.

En el 2001, es va apostar per un model de publicació basada en una secció monogràfica, intitulada «Dossier», dedicat en cada moment al tema que suscitava més interès entre els experts. L'any 2011, en el número 11, es va afegir la secció Oberta, que reuniria treballs de temàtiques diferents del dossier, però relacionats amb l'objectiu i temàtiques de la revista. En el número 17 (2019) aparegué la secció Tradumàtica Breu, que només es publica quan rep propostes que superen l'avaluació d'experts amb cegament doble. Per complicacions derivades de la pandèmia del COVID-19, el número 18 (2020) va tenir únicament una secció, Tradumàtica Oberta.

El periple que hem descrit deixa el següent balanç:

- Del número 0 (2001) al número 19 (2021), han publicat a la revista un total de 225 autors i autores: 165 (el 73,33% del total) provenen del món acadèmic i la recerca, i 60 (el 26,66%) de l'àmbit professional; 123 són homes (54,66%) i 102 dones (45,33%).
- Per seccions, en el dossier s'han publicat 178 treballs; a la secció Oberta, 27; en Tradumàtica Breu, 2. En total, 207 articles.
- En relació a les llengües escollides pels autors, el 45,41% són articles en anglès; el 32,85% en castellà i el 21,73% en català. Val a dir que els resums es publiquen en els tres idiomes. Les metadades inclouen també les tres; a més, des del número 18 també es publiquen en llengua xinesa de manera diferida, per tal de facilitar la indexació de la revista i un accés més ampli als seus continguts.

Quant als temes tractats, a continuació en fem un breu repàs: Com hem dit, fins al 2021, de la *Revista Tradumàtica* se n'han publicat 19 números. Tots compten amb una secció «Dossier», tret del número 18. El zero, el número inaugural, està dedicat a les memòries de traducció. L'autora d'uns dels articles d'aquest número, Sílvia Fustegueres (2001), ha pogut constatar que les memòries de traducció, que el 2001 no s'havien consolidat, estan clarament integrades en el sector vint anys després de la publicació del seu article, sense que això hagi provocat cap hecatombe. Tanmateix, no deixa d'advertir que actualment hi ha nous reptes que cal encarar, com ara la traducció automàtica.

El segon número, que en realitat és el número 1, està dedicat a la localització. Vam comptar amb articles d'autors com Jordi Mas (2002), que parlava dels canvis necessaris per adaptar una aplicació a una llengua, la internacionalització. Aquest procés encara és necessari.

Olga Torres-Hostench (2002) parlava en el mateix número de la gestió de projectes de localització, i considera que tot allò que s'hi deia és aplicable actualment. De fet, el gran canvi durant aquests anys ha vingut de la consolidació dels processos de gestió i de normes com ISO 9001 i altres ISO de qualitat.

El número 2 és dedicat a la documentació. Es tracta d'un número d'articles fonamentalment de caràcter acadèmic. Inclou articles com el d'Alexandre López-Borrull (2003), que apunta que actualment les línies d'investigació recollides en aquell moment han quedat obsoletes. La cerca d'informació ha canviat molt en els darrers vint anys, sobretot per la consolidació de Google i de les xarxes socials, que han permès un accés més descentralitzat a la informació, tot i que es pregunta si s'ha aconseguit una veritable decomacratització en l'accés a la informació.

En canvi, el número 3 es dedica a la indústria de la traducció i té una representació molt alta d'autors professionals. Entre els articles trobem el de Xavier Maza (2005), on descrivia les millores tècniques d'IDisc a través del seu sistema de gestió del flux de treball. Llavors, tot i les funcions de comunicació digital, Maza ja parlava de la solitud del traductor. Això no ha canviat gaire, però sí que considera que ha canviat el valor que donem a la paraula. Llavors s'invertien moltes hores de traductors i eren necessaris molts coneixements tècnics, mentre que els sistemes de traducció automàtica actuals aconsegueixen unes traduccions virtualment indestruïbles de les humanes. Això no vol

dir que es pugui prescindir de la intervenció humana, per la qual cosa és molt rellevant saber detectar el talent. En altres paraules, si Maza tornés a escriure aquell article, subratllaria que ara un traductor es dedica fonamentalment a controlar les màquines. Cal entendre que aquest article s'emmarca dins d'allò que es coneix com la indústria de la traducció.

El número 4 és el primer dels números de la revista dedicat a la traducció automàtica (TA). Es tracta d'un número genèric en què es dona veu tant a investigadors com a indústries i a institucions que ja treballaven el 2006 amb traducció automàtica.

Inclou un article de Cánovas i González-Davis (2006), que girava al voltant de l'ús de la TA en la classe d'idioma com a eina didàctica. Marcos Cánovas ens ha explicat que allò que ha canviat més en aquests anys és l'eina, la TA, que no té res a veure amb la que s'utilitzava en aquell moment. En conseqüència, cal repensar la seva utilitat com a eina docent.

Aquest dossier també incloïa un article de Maite Melero (2006), que recorria l'evolució històrica dels sistemes de TA. Apostava pel domini dels sistemes híbrids entre la traducció automàtica estadística i la basada en regles en un futur immediat. En aquell moment, res feia preveure la revolució de la traducció automàtica neuronal que es va iniciar a partir del 2014, particularment amb l'arquitectura coneguda com a Transformer. L'autora es pregunta quin és el paper de la recerca lingüística en aquest nou paradigma, si és que en té cap.

El 2007 apareix el número 5, dedicat a la localització de videojocs. És un dels números més citats, probablement per la gran comunitat d'investigadors d'aquest àmbit, però sobretot per la qualitat dels articles. En aquest cas, comencem a convidar persones expertes alienes a la revista l'edició dels «Dossiers». El número 5 el va editar la professora Carme Mangiron.

El 2008 apareix el número 6, dedicat a la terminologia i la traducció. En aquest cas, fem un apropament a la gestió terminològica segons les necessitats de la pràctica professional de la traducció.

El número 7, que apareix el 2009, el dediquem a l'aplicació de corpus lingüístics a la traducció. Es tracta d'un número introductor a la lingüística de corpus, que busca sobretot com s'aplica de manera professional. En aquest número no s'exploraven les possibilitats de les col·leccions de textos com a punt de partida de la traducció automàtica.

«Localització i web» va ser el títol del dossier del número 8, publicat el 2010. Va ser la intersecció de tots els temes tractats fins aleshores. Parlàvem de modalitats de la informació diferents, d'eines per al tractament de cadascuna de les modalitats, del mercat amb aquest tipus de productes, etc.

El número 9, publicat el 2011, torna a comptar amb un editor convidat. Aquest dossier es dedica al programari lliure i la traducció, i s'edita sota la supervisió del professor Òscar Díaz Fouces. Tracta de les solucions i l'aplicació del programari lliure en el món de la traducció, i inclou un primer apropament a aspectes ètics professionals.

El número del 2012, el número 10, dedica el seu dossier a la postedició; es pregunta si es tracta d'un canvi de paradigma. En aquells moments, la postedició començava a fer-se lloc com a modalitat professional dins el sector de la traducció i la revista va veure la necessitat de dedicar-hi. El dossier el va supervisar Rubén de la Fuente.

Aquest número incloïa articles com el de Juan José Arevalillo (2010), que parlava de la TA a l'empresa Hermes Traducciones y Servicios Lingüísticos, S. L. Arevalillo considera actualment que, en aquests deu anys, el canvi ha estat enorme. La TA i la postedició s'han consolidat i no s'han convertit en el meteorit que suposadament havia d'eliminar el sector. Tanmateix, el perfil professional ha canviat. El posteditor ja no és tan tècnic, no cal que sàpiga reconèixer els errors típics del sistema de TA, perquè actualment la TA no té errors típics. Juan José Arevalillo equipara, en certa manera, el paper del posteditor amb el del revisor. També assenyala els problemes ètics que actualment cal tenir en compte en fer servir TA. Per acabar, advoca per apropar-se fredament a l'ús de la TA en lloc de descartar-la o de pensar que erradicarà la feina del traductor.

El número següent va intentar revisar la formació en tecnologies segons els paràmetres del moment. Va ser un número molt necessari per a professors i formadors de traductors. Començava a fer-se preguntes sobre el rol de la formació en tecnologies dins dels títols de Traducció i Interpretació, en particular de tecnologies com la traducció automàtica. Aquest número inclou un article de Vanessa Enríquez Raído (2013), que ha revisat amb motiu d'aquest aniversari. L'autora també subratlla la gran rellevància de la traducció automàtica neuronal, especialment el sistema de Google del 2016, ja que considera que altera la relació entre els traductors professionals i els usuaris de la traducció interactiva pel que fa a les dades. També apunta que la IA i la realitat augmentada, així com tècniques de processament del llenguatge natural, com ara el reconeixement automàtic de veu, estan i estaran entre les tecnologies amb més impacte en la traducció i en qualsevol àmbit en què la comunicació sigui rellevant.

El número 12, publicat el 2014, torna a ser una edició compartida amb un editor convidat. En aquest cas es convida TAUS a col·laborar en l'edició d'un dossier sobre traducció i qualitat. El dossier resultant va ser editat per Attila Görög i Pilar Sánchez-Gijón. Inclou articles que tracten el concepte de qualitat dins de la traducció, així com articles que descriuen mètriques de valoració de la qualitat, sistemes per avaluar la qualitat de les traduccions o articles que descriuen la pràctica habitual del revisor de traduccions.

El 2015 apareix el número 13, editat per Cèlia Rico i Willem Stoeller. Es tracta d'un dossier dedicat a la normalització en la indústria de la traducció. Inclou articles sobre els estàndards de gestió terminològica, estàndards de traducció i també entre eines de traducció.

Jesús Torres del Rey, juntament amb Lucia Morado, publica en aquest dossier un article sobre XLIFF (2015). Segons ens indica, aquest estàndard s'utilitza de manera generalitzada, tot i que algunes eines no han evolucionat cap a la versió 2.1 i s'han quedat en la versió 1.2, i apunta la capacitat de visualitzar allò que es tradueix com a futura funció de l'XLIFF.

El dossier del número 14, publicat el 2016, se centra en la traducció i els dispositius mòbils. És a càrrec dels professors Adrià Martín i Immaculada Serón-Ordoñez, i inclou tant modalitats de traducció com estudis de cas o exemples d'eines per a la traducció a través de dispositius mòbils. Entre els articles d'aquest dossier hi ha el publicat per Pablo Muñoz Sánchez i Rafel López Sánchez (2016). En revisar el seu article des de l'actualitat, considera que un dels canvis més rellevants en la localització per a mòbil és la localització contínua, que ja preveu la localització de qualsevol modificació feta per l'equip d'enginyers.

Un altre dels autors d'aquell número va ser Julián Zapata (2015). El seu article tractava sobre la traducció dictada interactiva, i ha continuat treballant en l'assoliment d'aquestes competències a través de la creació d'un curs sobre aquest tema.

L'any 2017 és l'any de la publicació del número 15, dedicat a l'estat de la qüestió de la traducció automàtica Compta amb un dossier editat per la professora Amparo Alcina. Inclou articles que mostren eines sobre traducció automàtica, l'ús de la traducció automàtica en empreses i, sobretot, els primers passos cap a la traducció automàtica neuronal. Un dels articles més tècnics del dossier és el publicat per Francisco Casacuberta (2017), que apunta que en cinc anys la traducció automàtica neuronal s'ha convertit en la tecnologia predominant. A més, destaca el nou corrent, gens predominant el 2017, de construir grans models neuronals entrenats per fer diferents tasques, també per traduir.

El número 16 es dedica a la traducció i la disrupció. En aquesta ocasió, la secció dossier s'encarrega als professors Akiko Sakamoto, Jonathan Evans i Olga Torres-Hostench. Es publica una selecció d'articles presentats al congrés dedicat a Translation and Disruption de l'APTIS, celebrat un any abans, el 2017. Aquest dossier és un repàs de totes les situacions professionals i no professionals en què la traducció es du a terme en condicions disruptives.

Les tecnologies de la interpretació és el tema sobre el qual gira el dossier, a càrrec del professor Óscar Jiménez, del número 17, publicat el 2019. Presenta una fotografia de l'estat de la qüestió de les tecnologies en la formació i la pràctica professional de la interpretació.

El número 18, publicat el desembre de 2020, no té secció «Dossier» com a conseqüència de la pandèmia. Només recull articles a Tradumàtica Oberta. En canvi, el número 19, publicat el 2021, inclou un dossier a càrrec dels professors Maarit Koponen, Lucas Nunes Vieira i Nicoleta Spinolo, dedicat a l'estudi de la interacció persona-ordinador en traducció i interpretació, on es presenten opcions de programari i aplicacions.

Rudy Loock, juntament amb Sophie Léchauguet (2021), ens va parlar al seu article de l'ús dels sistemes en línia de TA per part d'estudiants que no cursen traducció. En aquests gairebé dos anys des de la realització de l'estudi, ha pogut constatar com la TAN ha modificat l'ecosistema de la traducció en línia, i no es pot ignorar l'ús que els estudiants en fan.

Per la seva banda, Mehmet Şahin i Sabri Gürses (2021) ens van parlar de la interacció entre els traductors i els sistemes de traducció, i es van centrar en la diferència entre professionals i estudiants. Des de llavors han pogut constatar com ha crescut l'interès per les tecnologies des de l'àmbit de la traducció creativa o literària.

A tall d'observacions finals, a les autores, directora i sotsdirectora de la *Revista Tradumàtica*, els complau constatar la bona salut de la revista a través del reconeixement rebut de la comunitat acadèmica. Aquest reconeixement es fa palès en la inclusió de la *Revista Tradumàtica* en els índexs i bases de dades més rellevants de l'àrea de coneixement. Però, sobretot, es fa palès en la confiança de lectors, autors i revisors que habitualment ens llegeixen, ens envien propostes i col·laboren fent una avaluació d'experts amb cegament doble pròpia d'una publicació acadèmica rigorosa. I tot això es fa amb màxima presència de totes les llengües de la revista, perquè totes són vàlides per tractar de manera científica, professional i rigorosa qualsevol àmbit.

Si una cosa tenen en comú pràcticament totes les intervencions dels autors que han volgut compartir amb nosaltres la revisió dels seus articles amb ulls del 2022, és que la irrupció de la traducció automàtica neuronal és el principal factor de canvi en el món de la traducció. Una tecnologia que sembla aconseguir, cada cop amb més encerts, resultats aptes per als estàndards de la indústria. Molts dels autors coincideixen en la necessitat de repensar o replantejar tant la formació com els processos professionals de la traducció. Cap d'ells apunta la traducció sense intervenció humana com a realitat viable properament. Tanmateix, sí que s'apunta la necessitat de reformular el rol del traductor en aquest nou escenari. I en aquesta reformulació, la *Revista Tradumàtica* està destinada a convertir-se en un dels canals clau.

AGRAÏMENT A TOTES LES PERSONES QUE HAN BRINDAT LA SEVA OPINIÓ A LA Q2:

JUAN JOSÉ AREVALILLO, MARCOS CÁNOVAS, FRANCISCO CASACUBERTA NOLLA, VANESSA ENRÍQUEZ, SÍLVIA FUSTEGUERES ROSICH, RUDY LOOCK, ALEXANDRE LÓPEZ-BORRULL, JORDI MAS, XAVIER MAZA, MAITE MELERO, PABLO MUÑOZ, MEHMET ŞAHIN, SABRI GÜRSES, JESÚS TORRES DEL REY, OLGA TORRES-HOSTENCH I JULIÁN ZAPATA.

ARTICLE PART DEL PROJECTE DESPITE-MT [REFERÈNCIA PID2019-108650RB-I00, MICINN].

Bibliografia

- Arevalillo, Juan José (2012). La traducción automática en las empresas de traducción. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció*. n. 10, pp. 179-184. <<https://doi.org/10.5565/rev/tradumatica.19>>. [Accessed: 20221129].
- Cánovas, Marcos; González Davies, Maria (2006). La traducció automàtica com a eina didàctica a la classe de traducció i de llengües estrangeres. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció*, n. 4. <<https://ddd.uab.cat/record/16052>>. [Accessed: 20221129].

- Enríquez Raído, Vanessa (2013). Teaching Translation Technologies “Everyware”: Towards a Self-Discovery and Lifelong Learning Approach. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la Traducció*, n. 11, pp. 275-285. <<https://doi.org/10.5565/rev/tradumatica.52>>. [Accessed: 20221129].
- Fustegueres, Silvia (2001). Qui té por de les memòries de traducció? *Revista Tradumàtica: tecnologies de la Traducció*, n. 0. <<https://ddd.uab.cat/record/4819>>. [Accessed: 20221129].
- Loock, Rudy; Léchauguette, Sophie (2021). Machine translation literacy and undergraduate students in applied languages: report on an exploratory study. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la Traducció*, n. 19, pp. 204-225. <<https://doi.org/10.5565/rev/tradumatica.281>>. [Accessed: 20221129].
- López Borrull, Alexandre (2003). Cercadors de recursos web especialitzats en Traducció. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció*, n. 2. <<https://ddd.uab.cat/record/4871>>. [Accessed: 20221129].
- Mas i Hernández, Jordi (2002). Internacionalització de programari: el cas del català. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció*, n. 1. <<https://ddd.uab.cat/record/4826>>. [Accessed: 20221129].
- Maza, Xavier (2005). Estudi de cas: IDISC. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció*, n. 3. <<https://ddd.uab.cat/record/4877>>. [Accessed: 20221129].
- Melero i Nogués, Maite (2006). Cas d'integració de la TA: Microsoft. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció*, n. 4. <<https://ddd.uab.cat/record/16057>>. [Accessed: 20221129].
- Muñoz Sánchez, Pablo; López Sánchez, Rafael (2016). The ins and outs of the video game localization process for mobile devices. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció*, n. 14, pp. 16-35. <<https://doi.org/10.5565/rev/tradumatica.182>>. [Accessed: 20221129].
- Şahin, Mehmet; Gürses, Sabri (2021). English-Turkish literary translation through human-machine interaction. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció*, n. 19, pp. 171-203. <<https://doi.org/10.5565/rev/tradumatica.284>>. [Accessed: 20221129].
- Torres del Rey, Jesús; Morado Vázquez, Lucía (2015). XLIFF and the Translator: Why Does it Matter? *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció*, n. 13, pp. 584-607. <<https://doi.org/10.5565/rev/tradumatica.88>>. [Accessed: 20221129].
- Torres-Hostench (2002). La gestió de projectes de localització de programari: principis estratègics per a l'elaboració del model genèric de procés de gestió del Projecte. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la Traducció*, n. 1. <<https://ddd.uab.cat/record/4758>>. [Accessed: 20221129].
- Zapata, Julián (2016) Translating on the go? Investigating the potential of multimodal mobile devices for interactive translation dictation. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció*, n. 14, pp. 66-74. <<https://doi.org/10.5565/rev/tradumatica.180>>. [Accessed: 20221129].